

Free Movement of Such Data [Electronic resource]. – Access mode : http://ec.europa.eu/justice/policies/privacy/docs/application/286_en.pdf.

12. Про правила етичної поведінки : закон України від 17 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4722-17>.
13. Загальні правила поведінки державного службовця : затв. наказом Головного управління Державної служби України від 4 серпня 2010 № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10>.

Отримано 01.10.2012

Аннотація

Стаття посвячена аналізу вимог, висуваних до громадянських службовців інститутів Європейського Союзу в взаимоотношеннях з громадськістю. Вивчаються закріплені в Європейському кодексі належного адміністративного поведіння юридичні механізми реалізації концепції “good governance”.

Summary

Requirements for the officials of the EU in their relations with the public are investigated in the article. Enshrined in the European Code of Good Administrative Behaviour legal mechanisms for implementation of the concept of “good governance” are studied.

УДК 347:734

М. В. Старинський, канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та банківського права ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Стаття присвячена теоретико-методологічним засадам дослідження правового регулювання валютних відносин в історичній ретроспективі. Досліджуються фактори, які слід враховувати при історико-правових дослідженнях для отримання об’єктивного результату.

Ключові слова: валюта, валютні цінності, валютні відносини, історичні дослідження, методологія історичних досліджень.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України нагальною є проблема вдосконалення механізмів функціонування фінансового ринку, а особливо його структурних елементів. Аналіз практики вирішення цієї проблеми дає підстави говорити, що в Україні зазначена проблема вирішується несистемно. При цьому, що особливо важливо, іноді уповноважені суб’єкти діють, не розуміючи ні природи фінансових явищ, ні особливостей його виникнення і розвитку, ні, відповідно, можливості їх врегулювання правом. Це призводило і призводить до неефективного вирішення державно важливих проблем, врегулювання фінансових відносин неефективними засобами, та, відповідно, до недосягнення поставленої мети.

Разом з тим дослідники досить давно дійшли висновку, відповідно до якого для того щоб зрозуміти природу явища та виявити ефективні ме-

ханізми його регулювання, варто звернутись до аналізу досвіду функціонування цього явища на попередніх етапах розвитку суспільства, спробувати проаналізувати позитивні та негативні аспекти цієї практики та, відповідно, на підставі цього аналізу спробувати надати дієві на сьогодні рекомендації. Це пояснюється тим, що історичні знання створюють основу для всебічного пізнання суспільства та вивчення закономірностей його функціонування. Видатні історики підкреслюють роль історичної науки і не без підстави стверджують, що зневаження історичними знаннями здатне викликати соціальні катаклізми.

Валютні відносини, як відносини, пов’язані з переходом права власності на валюту та валютні цінності, як свідчить історична наука, виникали досить давно. Тому дослідження досвіду їх регулювання в історичній ретроспективі надасть можливість виявити позитивні та негативні моменти цього процесу і сформулювати певні рекомендації для сучасності.

© М. В. Старинський, 2012

Враховуючи те, що дослідження становлення і розвитку правового регулювання валютних відносин – це спроба відобразити реальні соціальні процеси на субстанційному, функціональному та атрибутивному рівні, вони відзначаються сутнісним, змістовним поєднанням безперервності, дискретності, діалектики еволюції та реформаторства. Ця дискретність має певні методологічні відмінності у порівнянні з загальною історією та історією держави і права.

Зазначене дає підстави звернути увагу на певні труднощі при дослідженні валютних відносин в історичній ретроспективі, які пов'язані з особливостями валюти та валютних цінностей як об'єкта матеріального світу та їх сприйняття на різних етапах розвитку суспільства.

Саме для того, щоб максимально точно відобразити особливості регулювання валютних відносин в історичній ретроспективі, варто враховувати певні, і, на наш погляд, досить важливі, методологічні аспекти, що дасть можливість отримати найбільш адекватний та об'єктивний результат.

Аналіз останніх досліджень. Слід зазначити, що на сьогодні практично відсутні системні історичні дослідження становлення та функціонування валютних відносин та їх правового регулювання. Хоча окремі аспекти досліджувалися, зокрема, Є. А. Алісовим, О. А. Костюченком, Є. В. Кармановим, С. М. Половком, А. М. Іскоростенським, Л. М. Кравченко та іншими.

Враховуючи зазначене, **метою статті** є спроба виділити головні методологічні аспекти історико-правових досліджень валютних відносин, а **завданням статті** є їх окреслення та обґрунтування необхідності їх використання при дослідженні валютних відносин та їх правового регулювання в історичній ретроспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спроба дослідити валютні правовідносини та їх правове регулювання в історичній ретроспективі дала можливість виявити необхідність врахування важливих для отримання об'єктивних результатів, методологічних аспектів. Враховуючи те, що історико-правові феномени відображають рівень та структуру правової культури, соціальну значущість тих чи інших державних і правових інститутів для історико-правового дослідження регулювання валютних відносин, на наш погляд, варто чітко окреслити поняття “валютні правовідносини” та визначити зміст категорій “валюта” і “валютні цінності”. При цьому це має здійснюватися на самому початку дослідження, оскільки від цього залежать і зміст досліджуваних відносин і аналіз механізму їх функціонування.

Враховуючи те, що ми неодноразово висловлювались з приводу поняття “валютні правовід-

носини” [1, 2, 3], ми лише зробимо акцент на суттєвих, на наш погляд, для історико-правових досліджень валютних відносин моментах.

Визначення валютних правовідносин як урегульованих нормами права суспільних відносин між уповноваженими суб'єктами з приводу обігу валюти і валютних цінностей, реалізація якого забезпечується силою державного примусу, цілком може бути сприйняте як відправна точка для їх розуміння в історичній ретроспективі та з'ясування механізмів їх функціонування [1]. Хоча варто уточнити важливі для історичного дослідження деякі моменти, зокрема більш чітко визначитись з такими термінами, як “обіг валюти і валютних цінностей”.

Аналізуючи обіг валюти та валютних цінностей в історичній ретроспективі, слід вказати, що зміст терміна “обіг валюти і валютних цінностей” на сьогодні відрізняється від його змісту на попередніх етапах розвитку нашого суспільства. Це пов'язано, насамперед, із соціально-політичними змінами та процесами, які постійно відбуваються в цивілізованому світі і впливають на регулювання фінансових відносин всередині нашої держави. Зокрема, значний вплив на зміну сприйняття фінансово-правових категорій мали процеси глобалізації та уніфікації механізмів регулювання фінансових відносин. Не стали виключенням з цього і валютні відносини.

Для сучасного розвитку суспільства в аспекті валютних відносин та їх регулювання характерне включення глобальних механізмів здійснення розрахунків та значна роль міжнародних організацій. Натомість на попередніх етапах розвитку суспільства глобальних механізмів розрахунків практично не було, а роль міжнародних організацій (яких було небагато) для регулювання валютних відносин всередині конкретної країни була незначною.

Тому для проведення історико-правових досліджень валютних відносин очевидно є необхідність врахування зазначеного моменту і сприймання обігу валюти чи валютних цінностей тільки в аспекті переходу права власності на них та регулювання державою саме цього процесу.

Також варто враховувати, що сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується практично повним контролем державою валютних відносин, що для деяких етапів розвитку регулювання валютних відносин було нехарактерним. Враховуючи це, цілком логічно під час історичного дослідження виникнення, зміни та припинення валютних відносин та їх врегулювання звертати особливу увагу саме на врегулювання правочинів, що були пов'язані з переходом права власності на валюту чи валютні цінності.

Ще одним важливим методологічним аспектом в історико-правових дослідженнях валютних правовідносин є сприйняття понять “валюта” і “валютні цінності”.

Безумовно, варто звернути увагу на те, що протягом тривалого розвитку нашого суспільства терміни “валюта” і “валютні цінності” практично не вживались. Це пояснюється тим, що валютою і валютними цінностями в їх фізичному вираженні були дорогоцінні метали чи вироби з них, які використовувались як гроші.

Аналіз як нормативно-правових актів, так і наукової літератури, які були присвячені врегулюванню валютних відносин та їх дослідженню, дає можливість цілком справедливо стверджувати, що зазначені терміни під впливом певних факторів, а саме в процесі розвитку карбування державами власних грошових знаків з дорогоцінних металів, почали використовуватись, в основному, для позначення іноземних грошових одиниць або виробів з дорогоцінних металів. Така ситуація була цілком логічною і характерною для тих періодів розвитку суспільства, яким були притаманні повноцінні гроші. Вивчення таких періодів є цілком логічним початковим етапом дослідження правового регулювання валютних відносин. Проте, на нашу думку, такі “валютні відносини” були примітивними. Більш точно їх можна називати як “грошові валютні відносини”.

Більшої уваги дослідників, на нашу думку, потребують валютні відносини, які виникли на тих етапах розвитку суспільства, що характеризувались паритетами іноземних грошових одиниць з точки зору державного суверенітету, проте не є такими з економічних причин. Причинами такої ситуації стало введення неповноцінних грошей та відмова від золотого стандарту. При цьому сприйняття валюти як грошової одиниці іноземної держави стало звичним явищем, для якого також було характерне його ототожнення з терміном “валютні цінності”.

Враховуючи вищезазначене, у методологічному плані історико-правові дослідження валютних відносин, на нашу думку, варто розпочинати з тих історичних періодів, які характеризувались намаганням держав встановити валютні паритети власних грошових одиниць по відношенню до грошових одиниць інших держав. При цьому ці намагання мали значний вплив як всередині таких держав, так і на рівні міжнародних відносин, що безумовно впливало на їх унормування.

Також варто звернути увагу і на те, що протягом розвитку суспільства при впорядкуванні валютних відносин важливу роль відігравали ме-

ханізми їх опосередкованого регулювання. Зокрема, як приклад, можна привести розвиток законодавства Радянського Союзу у сфері оплати праці громадян, які працювали за кордоном і отримували як платню іноземну валюту. Для недопущення вільного обігу іноземної валюти, отриманої законним шляхом, в СРСР використовувалась система обміну валюти на грошові сурогати, які громадянин мав можливість обміняти на товари лише в певних магазинах. Існування розгалуженої системи спеціалізованих торгівельних установ, у яких дозволялось використовувати зароблені іноземні грошові знаки, а також велике різноманіття грошових сурогатів, на які громадяни обмінювали іноземну валюту, свідчить про те, що в певні періоди розвитку суспільства важливу роль для регулювання валютних відносин відігравали ті механізми, які на перший погляд не мали відношення до валютних відносин. Але в той же час саме за їх допомогою здійснювалось обмеження доступу у внутрішній обіг держави іноземної валюти, що можна цілком справедливо віднести до способів впливу на валютні відносини.

Зазначене дає можливість припустити, що в методологічному плані, для отримання об'єктивних результатів та надання більш точних рекомендацій, в історико-правових дослідженнях варто відображати та досліджувати особливості опосередкованих механізмів регулювання валютних відносин та їх правове регулювання. Це дасть можливість зрозуміти весь спектр механізмів регулювання валютних відносин, які можуть бути використані в майбутньому.

Також слід пригадати, що в певні періоди розвитку нашого суспільства роль платіжних засобів, особливо на міжнародному рівні, відігравати культурні цінності та речі культового значення. Такі ситуації є характерними для переломних моментів розвитку будь-якого суспільства, особливо коли відбуваються радикальні соціально-політичні зміни суспільства.

Враховуючи те, що культурні цінності та речі культового вжитку використовувались для здійснення розрахунків на міжнародному рівні, можна цілком логічно припустити, що вони були прирівняні до валютних цінностей та виконували роль платіжного інструмента.

Неврахування та позбавлення уваги в історико-правових дослідженнях тих етапів розвитку нашого суспільства, для яких були характерними вказані ситуації, призведе до їх збіднення та не об'єктивності в оцінці значення цих періодів, а також не дасть можливості об'єктивно з'ясувати

соціально-політичне підґрунтя подальшого розвитку правового регулювання валютних відносин.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, як висновок, можна зазначити, що здійснюючи історико-правові дослідження валютних відносин, безумовно, слід дотримуватись принципу історизму. В той же час, вивчаючи історичні події, пов'язані з розвитком валютних відносин, слід розглядати їх поетапно, враховуючи еволюцію ідей, лозунгів, прагнень, проникаючи у вну-

трішню детермінантність тих чи інших кроків, рішень, нормативних актів, досліджувати зумовленість дій всією сумою фактів, які виявились у кожний конкретний момент. При цьому врахування зазначених методологічних аспектів, на наш погляд, надасть можливість отримати не лише об'єктивний опис історичних подій, а й отримати ті результати, які можуть бути корисні для вироблення конструювання сучасних механізмів правового регулювання валютних відносин.

Список літератури

1. Старинський М. В. Визначення поняття “валютні правовідносини” / М. В. Старинський // Юридична Україна. – 2011. – № 8. – С. 52–56.
2. Старинський М. В. Щодо ознак валютних правовідносин / М. В. Старинський // Держава і право: проблеми становлення і стратегія розвитку : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. – Суми : Університетська книга, 2011. – С. 146–148.
3. Старинський М. В. Щодо поняття “валютні правовідносини” // Цивільно-правове забезпечення розвитку економіки України : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції. У 2-х частинах. – Частина друга / М. В. Старинський. – Донецьк : ТОВ “Цифрова типографія”, 2010. – С. 74–75.

Отримано 23.10.2012

Аннотація

Стаття посвячена теоретико-методологічним аспектам дослідження правового регулювання валютних відносин в історичній ретроспективі. Досліджуються фактори, які слід врахувати при історико-правових дослідженнях для отримання об'єктивного результату.

Summary

The article is devoted to the theoretical and methodological grounds of the study of the legal regulation of monetary relations in the historical retrospective. The factors that should be taken into account in the course of historical and legal studies to get objective results are under analysis.

УДК 340.11:347.455

Ю. А. Гаврильченко, канд. юрид. наук, доцент кафедри фінансового права і правового регулювання господарської діяльності юридического факультета Білоруського державного університету (Мінськ, Білорусь)

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СБЕРЕГАТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье исследуется влияние правовой культуры на сберегательное поведение населения. Автор формулирует широкий подход к понятию правовой культуры, на основании которого выводится зависимость сберегательного поведения от правовой культуры. Обосновывается вывод о том, что доверие к кредитно-финансовой системе может сформироваться лишь при позитивных ожиданиях, возникающих в условиях относительно высокой правовой культуры. Негативные ожидания, существующие при низкой правовой культуре, увеличивают лишь неорганизованные сбережения, что отрицательно сказывается на кредитно-финансовой системе и экономике в целом.

Ключевые слова: эффективное сбережение, банковский вклад, правовая культура, финансовая культура, сберегательное поведение.

Постановка проблеми. Вопросы сберегательной культуры являются объектом исследования различных наук на протяжении многих лет. В докапиталистический период развития экономики к сбережениям относились как к отрица-

тельному явлению. Однако в результате развития рыночных отношений появляется понимание сбережений как источника увеличения будущего социального благосостояния. М. Вебер относит бережливость к исходным чертам “капиталистического духа”, закрепленного в протестантской этике. А. Смит называет сбережение непосредственным источником экономического роста

© Ю. А. Гаврильченко, 2012